

A szocialista hazafiság és a közművelődés¹

Amikor a közművelődésnek a szocialista hazafiság erősítésében és a szocialista hazafias nevelésben betöltött szerepét vizsgáljuk, mindenekelőtt a közművelődési párt-határozatban megfogalmazott alapfeladatokból indulunk ki. Ezek határozzák meg a közművelődés lehetőségeit és egyben sajátos eszközeit is. Vizsgálunk, elemeznünk kell közművelődésünk valódiságát, gyakorlatát.

A közművelődésnek van egy olyan formai vonulata, amelyet az egyszerűség kedvéért iskolán kívüli felnőttoktatásnak nevezhetünk. Ide sorolhatjuk a különböző időtartamú tanfolyamokat, ismeretterjesztő előadásorozatokat, akadémiákat, szabadegyetemeket stb. A közművelődési intézmények (színház, mozi-előadások, hangversenyek, kiállítások) gondoskodnak a művészeti értékek mind szélesebb körű közönséghez való eljuttatásáról. A tudatformálásnak ezen fórumai nem keveset tettek a forradalmi és haladó történelmi, irodalmi, művészeti, kulturális hagyományok ismertetésében, megbecsültetésében. Ugyanakkor ezek a fórumok rendszeres lehetőséget teremtettek szocialista jelenünk, a politikai, kulturális kérdések megismerésére, a jelen összefüggéseinek, a megoldandó feladatainknak megértésére. Ez a közművelődési munka tervezhető, rendszeressé tehető.

Az elmúlt évek során egy-egy jelentős nemzeti, vagy nemzetközi évforduló volt a sűrűsödési pontja a közművelődés szocialista hazafias és proletár internacionalista nevelőmunkájának. Az országos és helyi éves programok szinte túllíciltálják egymást abban, hogy az évfordulók kapcsán minél többet adjanak. Valljuk be, hogy a közties évek elmaradásait és mulasztásait is néha itt akarjuk pótolni. Persze az évfordulók rendezvényeit, akcióit nem lenne helyes negatív hatásukban értékelni. Sokakat ragadtat magával régi és új hagyományaink megismerésének vágya és nem kevesen vannak, akik ennek nyomán léptek be olyan művelődési közösségekbe, ahol azóta is aktívan foglalkoznak hagyományaink egy-egy részterületének gyűjtésével, feldolgozásával.

1967-ben a Nagy Október 50. évfordulója a forradalomra, a forradalmi munkásmozgalom hagyományaira, a Szovjetunióra, annak történetére, jelenére, a szocializmus építésének kérdéseire, az újtípusú proletár-internationalizmusra irányította a figyelmet. Az évfordulók szerencsés sorrendje következte 1968—69-ben ünnepeltük 1918—19-es forradalmunk, a Magyar Tanácsköztársaság 50. évfordulóját. Az érdeklődés még csak tovább növekedett. Szinte az utolsó lehetőség volt, hogy e harc résztvevőivel a ma nemzedéke, a fiatalok és az idősebbek találkozzanak és az élő hagyományátadás személyes élményét átéljék. Előkerültek — lelkes gyűjtők munkája nyomán — a korabeli iratok, újságok, tárgyak, amelyek megalapozói lesznek a további kutató, gyűjtő szenvedélynek.

Ugorjunk néhány évet. 1973-ban volt *Petőfi Sándor* születésének 150. évfordulója. Keressük Petőfit nemcsak a múltban, hanem a mai szocialista jelenünkben is. Vannak akik nem találják. Pedig — mint kiderült — itt van, köztünk él. Lelkes amatőr színjátékosok, versmondók gyűjtik a népi emlékezésben, a néphagyományokban megtalálható Petőfit, tanulmányozzák a korabeli dokumentumokat. Megfogalmazzák, színpadra állítják mai Petőfi képüket. Benne van ebben 1848—49 szabadságharca, de főleg társadalmi, forradalmi hagyományba benne az a törekvés, hogy az igazi Petőfit mutassák fel, megtisztítva az emlékezetet a reakciós korszak reággatott, hamis maszkjától, de benne van ebben a képben mai fiatalságunk alakuló szocialista, forradalmi eszménye is.

Az évfordulók példáinak sorát az 1965-ös és 1970-es felszabadulási évfordulóinkkal zárnam. A felszabadulás előtörténete, a felszabadulás, az új társadalomért folytatott harc története, a szocialista jelen és jövő kérdései adták az évfordulók közművelődési programjainak tartalmát. A közelmúlt és a jelen, a kibontakozó jövő, az új szocialista hagyományok szolgálták a hazafias nevelést.

Minden elismerhető pozitív eredmény ellenére, éppen az évfordulók tárták fel a közművelődés hazafias-internationalista nevelésének gyengeségeit, fogyatékoságait. Hiányzik a rendszeresség, a folyamatosság és a folytonosság két jelentésben is. Egyrészt a kampányszerűség miatt a közties években csökken az érdeklődés, kevesebb előadás foglalkozik a hazafiság kérdéseivel. Másrészt elmarad a távoli és a közeli múlt, valamint a jelen egymásra épülése, a hagyományok és napjaink társadalmi, gazdasági, kulturális fejlődésének összekapcsolása, vagy csak egy-egy részletében történik meg.

¹ Felszólalás az Egerben, 1974. október 18-án, a Honvédelmi és Kulturális Minisztérium, valamint Irószövetség által rendezett Szocialista Hazafiság konferencián.

Az évfordulós programok, akciók, rendezvények száma -- mint említettem -- mértéken felüli. És akkor még nem szóltam az állami és a társadalmi szervek rendezvényeiről, a sajtó, a TV, a rádió adásairól. Érvényesül a fizikából ismert interferencia elve: a hatás csökken, vagy éppen kialszik.

A közművelődés önkéntes tevékenység. Nem lehet senkit kényszeríteni, még erkölcsi presszióval sem, hogy közművelődjön. Eppen ezért, ha nem tudunk olyan pedagógiai (nevelési) szituációkat teremteni ahol önkéntesen, a személyes érdeklődés, a művelődési érdekek hozza össze az embereket, és nem tudjuk ezeket színessé, vonzóvá tenni, akkor hatástalan marad a munkánk. Ebben az értelemben a közművelődésben is beszélhetünk a nemzeti múlt, hagyomány iránti érdeklődés beszűküléséről.

Ezért tartom a közművelődésben létrejött és folytonosan alakuló önkéntes, demokratikus, szocialista művelődő közösségeket és ezek mozgalmait mind a szocialista művelődés és az új életforma kialakítása, a közösségi szellem, az alkotó munka, a közéleti aktivitás, mind pedig a szocialista hazafias nevelés potenciálisan legjobb formáinak.

A közművelődés közösségi és aktív alkotó vonásainak hordozói magukban hordják a szocialista közösséggé válás lehetőségeit. Cselekvő részvételük (nem közművelünk, hanem közművelődünk) a közösségi élmények, a kultúra aktív elsajátítása nemcsak a körök, csoportok, klubok stb. tagjait formálják, de hatásuk kiterjed a családra, a barátokra, a munkahelyi, a lakóhelyi közösségekre, csoportokra is.

Elfogadott tény, hogy a munkahely, a termelési szervezet az a meghatározó, elsődleges közösség, amely a közművelődés, a tudatformálás bázisa. Mindenekelőtt a szocialista brigádokról van szó. Ha ez így van, akkor a hazafias nevelés, a hazafiság kérdésében sincs másképp. Tények, vizsgálatok bizonyítják, hogy a ma munkása fogékony nemzeti múltja, forradalmi és haladó hagyományai iránt és helyzetéből következően, hogy osztálya hagyományai sem közömbösebbek számára. A jelen és a jövő kérdései állandóan foglalkoztatják. Ha tehát tenni akarunk, akkor velük tegyünk és ne nélkülük. A tudomány, a művészet és a közművelődés szakemberei segíthetnek, de csak velük együtt tehetnek. Pontosabban a szocialista brigádok alakíthatják ki hazafias nevelésük formáit, megnyilatkozási lehetőségeit.

A közművelődés művelődési közösségei a hazafias nevelés hordozói is. Nincs olyan közösség, ahol a közös munka, a közös cél ne kapcsolódna a hazához, a múlt hagyományaihoz éppen úgy, mint a jelenhez. Hogy ne nyilvánvaló példát mondjak, óhatatlan, hogy egy alföldi kertészeti szakkör, vagy baráti kör ne ismerje meg, ki volt *Mathiász János*, mi volt a munkássága. Népünk alkotó, teremtő munkája hogyan változtatta az Alföld kopár homokvidékét a szocialista építészeti idején virágzó mezőgazdasággá. Egy technikai szakkör nemcsak a világ nagy tudósaival, felfedezőivel ismerkedhetik meg, hanem *Jedlik Ányossal*, *Bánki Donáttal* és másokkal is.

Természetesen vannak olyan mozgalmak, ahol a hagyományok ápolása a közösségeknek még szervesebb tevékenysége. Az amatőr művészeti mozgalom a jelenkori művészet mellett a nemzeti, a munkás, a paraszt néphagyományok feldolgozásában, bemutatásában jeleskedik. Többet tehetne a Szovjetunió, a szocialista országok irodalmi, művészeti hagyományai, valamint a jelen irodalom és művészet gondozásában, terjesztésében. Vannak már törekvések erre is.

Közismertek a hazai népművészeti hagyományok ápolásában elért eredmények. Az énekkarok a paraszti folklór-feldolgozások mellett új mozgalmi ágat rügyeztettek, a „Páva-köröket”. A „Vándor Sándor” munkás és ifjúmunkás énekkari szemle, a „Zúgjon dalunk” munkásdalgúyjító pályázat a munkásénekkari hagyományok továbbélését kívánja szolgálni.

A népitánc, a népi díszítőművészet reneszansza éppen fiatalságunk megnövekvő érdeklődése, aktivitása nyomán bontakozott ki. Az amatőr színjátszók nagy érdeklődéssel fordulnak nemzeti, népi művészeti, történeti hagyományaink felé. A „Szóljatok szép szavak Petőfi Sándorról”, a „Szóljatok játszó, regőlők” országos pályázatainak sikere bizonyítja ezt. Most, a felszabadulás 30. évfordulóján „Hazánkról szólnak a szép szavak”.

Szeretném hangsúlyozottan kiemelni az ifjúsági klubok lehetőségeit. Több ezer klubban, több tízezer fiatal művelődik, szórakozik. Programjukban a történeti, művészeti, gazdaságpolitikai, közéleti témák egész sorát megtalálhatjuk. Ha a szocialista brigádok szerepét hangsúlyoztam, akkor a közművelődési közösségek közül az ifjúsági klubok még kihasználatlan lehetőségeire is szeretném a figyelmet ráirányítani.

A közművelődési mozgalmak között van egy olyan mozgalom, amelynek kizárólagos feladata, magaválasztott célja a szocialista hazafiságra és a proletár internacionálisra nevelés. Ez a *honismereti mozgalom*. A mozgalom és a benne résztvevő csoportok, körök és egyének célja -- nevében is hordozza -- közös: minél jobban megismerni a hazát, annak múltját, jelenét és azt a tágabb közösséget, szocialista

világot, amelyben ez a haza fejlődik, gazdagodik. Gyűjtés, feldolgozás, értékelés; az eredmények bemutatása, terjesztése, előadásokban, kiállításokban, kiadványokban; műemlékek, emlékhelyek gondozásában, ünnepi megemlékezésekben, vetélkedőkben, pályázatokban stb.

Célja a résztvevők és a környezet hazafias tudatának formálása, fejlesztése, nemcsak az értelem útján, hanem a személyes élmények segítségével, az érzelmi azonosulásban is. A mozgalom épít a lakóhely, a szülőhely egészséges lokálpatriótizmusára és arra törekszik, hogy a szűkebb haza szeretete, értékeinek ismerete, tisztelete szervesen kapcsolódjék a tágabb haza, a szocialista nemzet szeretetéhez, tiszteletéhez, a szocialista hazafisághoz.

A mozgalom tárgya sokféle. Éppen változatosságában, sokszínűségében van egyik vonzóereje.

A néprajz, a népművészet, a helytörténet, az üzem-, a tsz-, az iskola-, az intézménytörténet, a környezetvédelem, a nyelvjárás-kutatás, a műemlékvédelem, az irodalmi hagyományok kutatása és a legújabbkori krónikáiról éppúgy megtalálható benne, mint a legfiatalabbak, az úttörők honismereti-helytörténeti körei és mozgalmi, valamint a „Forradalom nyomolvasói”, vagy a „Nem térkép e táj” akciók.

A honismereti mozgalom spontán aktivitása, vitalitása, még ki nem bontakoztatt lehetőségei több támogatást és segítséget érdemelnének.

Tudományos intézményeink, a szaktudományok képviselői tanácsaikkal, szakmai útmutatásokkal hasznos segítséget adhatnak, éppen a nemzeti értékek helyes szemléletében, a feltárt, összegyűjtött anyag értékelésében, a helyi, lokális történeti hagyományoknak a nemzeti történelemben elfoglalt szerepét, helyét illetően stb. Nem is beszélve az amatőr kutatók, gyűjtők szakmai képzéséről, hiszen a lelkesedés, a jóakarát egymagában nem elegendő, az amatőrnek is szüksége van a szakismeretre, különben kárbavész a munkája, vagy éppen kárt okoz.

A mozgalom szervezettségét is erősíteni kell. Nem az elbürokratizálásról van szó, de szükség van a rendszeres találkozásokra, a kölcsönös információkra, a szakmai képzésre, több kiadványra és — mindenekelőtt — több megbecsülésre, elismerésre.

A szocialista hazafias nevelés néhány lehetőségére, formájára kívántam felhívni a figyelmet. A párt kultúrpolitikai munkaközössége felhívott valamennyi tudatformálással foglalkozó területet, szervezetet: vizsgálja meg teendőit a mai hazafias proletár internacionalista nevelésben. Ezt a közművelődésben is el kell végezni.

Kamarás Rezső

Iskolai hagyomány és honismeret

A jelentősebb történelmi, kulturális vagy politikai jellegű évfordulók megünneplésének egyik fontos célja a hazaszeretet, a nemzeti büszkeség és öntudat erősítése. Az iskolai évfordulók is alkalmasak erre. Iskolánk — a *salgótarjáni Madách Imre Gimnázium* — 50 éves jubileuma is lehetőséget adott a honismerethez közelálló feladat elvégzésére. Ennek néhány mozzanatáról szeretnék röviden beszámolni.

A jubileumi esztendő szervezési munkálatai már az előző tanév végén megkezdődtek. Az előkészítő bizottság — amelybe az ifjúsági szervezetet, illetve az öregdiákokat is bevontuk — megállapította az év „ünnepi menetrendjét” és szétosztotta a feladatokat.

Iskolánk névadója *Madách Imre*. Hagyományának ápolása már évekkel ezelőtt megkezdődött, amikor egyik KISZ alapszervezetünk meghíradta — s azóta is évről-évre meghirdeti — a Madách Hónapot, illetve ennek keretében az irodalmi, művészeti vetélkedőket és pályázatokat. Az akció kedvező visszhangra talált az ifjúság körében, mert a dolgozatok, vetélkedők, versenyek színvonala egyre nőtt és a résztvevők létszáma is emelkedett.

Jubileumi évünk alkalmából a Madách Hónap rendezvényeit kibővítettük. A január hónapra sűrített események három részből álltak: I. Megyei vers- és prózamonddó verseny. II. Irodalmi kiállítások. III. Madách emlékünnepe és a Madách Hónap pályamunkáinak értékelése, a díjak kiosztása.

Mínthogy jubileumunk egybeesett *Madách Imre* és *Petőfi Sándor* születésének 150-ik évfordulójával, a vers- és prózamonddó versenyt a Nógrád megyei Tanács VB Művelődési Osztáya és a KISZ Nógrád megyei Bizottsága támogatásával kiterjesztettük a megyére, s felhívtunk minden középfokú iskolát a részvételre. A feltételek szerint a versenyzők Petőfi vagy Madách egy szabadon választott művének